

Tâziye. Ölünün yakınlarına tâziyede bulunmak menduptur. Tâziye mümkünse üç günden sonraya bırakılmamalı ve tekrar edilmemelidir. Ölünün yakınlarının bu süre zarfında tâziyeleri kabul etmek için evde veya başka bir yerde oturup beklemeleri Hanefîler'e ve Mâlikîler'e göre mubah, Şâfiîler'e ve Hanbelîler'e göre ise mekruhtur. Tâziyenin ölünün defininden sonra yapılması daha uygun bulunmuştur. Akraba ve komşuların yemek hazırlayıp cenaze evine götürmeleri müstehaptır. Cenaze sahiplerinin yemek hazırlayıp başkalarına ikramda bulunması ise hem uygun olmayan bir zamanda külfet getirdiği, hem de Câhiliye devri âdetlerinden olduğu için İslâm âlimleri tarafından mekruh görülmüş, hatta haram olabileceği ileri sürülmüştür. Vârisler arasında hukukî işlemler bakımından ehliyetizlerin veya eksik ehliyetlilerin bulunması halinde terikeden bu tip harcamaların yapılması da câiz değildir. Ancak uzaktaki akraba ve dostlardan cenazede bulunmak üzere gelenlere ikramda bulunmak ve onları yedirip barındırmak câizdir.

Cenazeye İlgili Bid'atlar. Toplum ve fert hayatında işgal ettiği önemli yer dolayısıyla cenaze ile ilgili dinî merasimlere bilgisizlik, menfaat temini, bazen da eski din ve kültürlerin etkisinden kurtulmama sebebiyle bid'at ve hurafelerin karıştığı görülmektedir. Cenazeye çelenk gönderilmesi, cenazenin katafalka konularak saygı duruşunda bulunulması, görrev yaptığı yer veya yerlere götürülürken başında nutuk çekilmesi, bando vb. eşliğinde teşyî edilmesi, bid'atların en çok dikkat çekenleri arasındadır. Cenaze hizmetlerinin yaşayanlara yönelik amaçlarından biri ölümü hatırlamak, âhiret âlemini düşünmek ve ibret almaktır. Hatta bu maksadı ihlâl edeceği endişesiyle cenazeyi teşyî ederken yüksek sesle Kur'an okumak, tekbir getirmek ve zikir yapmak bile bazı âlimlerce hoş karşılanmamıştır. Bundan dolayı tevazuun ve samimi davranışların hâkim olması gereken cenaze hizmetlerinde gösterişin ve israfa sebep olan merasimlerin icra edilmesi doğru değildir. Defin sırasında veya daha sonra ölü için para karşılığında Kur'an okutmak, hatim indirmek, yine ölü için muhtelif gün ve yıl dönümlerinde mevlid okutmak, ziyafet vermek bid'at sayılmıştır. Ölüm münasebetiyle Kur'an okunmasının, okuyan için sevaba vesile olabileceği gibi ölene de fayda sağlayacağı umulmaktadır. Ancak bunun başkasına para ile

yaptırılması ve Kur'an okuyanların Allah rızasını değil parayı amaçlaması, fiilin ibadet olma niteliğini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca ölünün yedinci, kırkıncı veya elli ikinci gecesi gibi belli gün ve gecelerde düzenlenen mevlid ve hatimler hususunda da Kur'an'a veya hadiseler dayanan herhangi bir bilgi ve tavsiye mevcut değildir. Cenazenin defininden sonra yapılan devir ve iskat da bid'at türüne giren işlemlerdendir (bk. İSKAT). Kabrin yanında namaz kılmak, üzerine mescid inşa etmek, buralarda mum yakmak ve bez bağlamak, bir kısmı geçmiş dinlerin kalıntısı olan bid'atlardandır.

Ölümün geride kalanlar için üzücü bir hadise olduğu şüphesizdir. Yakınlarının, dostlarının ve iyi insanların ölümü dolayısıyla peygamberler bile hüzmü duymuşlardır. Resûl-i Ekrem'in amcası Hz. Hamza şehid edildiği ve oğlu İbrâhim henüz bebekken öldüğü zaman Hz. Peygamber üzülmüş ve gözleri yaşarmıştır. Bu hali bazı sahâbîler tarafından yadırganınca da şöyle demiştir: "Bu engel olunmaz bir merhamet duygusudur. Göz yaşarır, kalp üzüdür; ancak bizim ağzımızdan rabbimizin rızası hilâfına bir söz çıkmaz" (Buhârî, "Cenâ'iz", 43; Müslim, "Fezâ'il", 62-63). İslâm âdâbına göre ölüm münasebetiyle yüksek sesle ağlayıp sızlanmak, feryat etmek, aşırı hareketlerde bulunmak, siyah elbiseler giyip yas tutmak doğru değildir. Bu tür davranışlar ilâhî takdire rızâ göstermemek, Allah'tan şikâyetçi olmak mânasına geldiği gibi yaşayan insanları, hatta ölülerin ruhlarını da rahatsız eder (bk. Buhârî, "Cenâ'iz", 23, 33; Müslim, "Cenâ'iz", 11, 16-28). İman ve iyi amel sahibi kişiler için ölüm en büyük saadet, imansız kimseler için de en büyük felâkettir. Geride kalanların ağlayıp sızlamasına ölümlerin ihtiyacı olmadığı gibi bu davranışların dirililere de faydası yoktur. Hz. Peygamber'in, "Kul Allah'a kavuşmayı severse Allah da ona kavuşmayı sever; eğer kul bunu istemezse Allah da onu istemez" dediğini duyan bazı hanımları, insanların ölümden hoşlanmadığı realitesini kendisine hatırlatınca şöyle cevap vermiştir: "Durum söylediğiniz gibi değildir. Şunu iyi bilin ki mümine ölüm geldiği zaman Allah'ın rızası ve lutufları kendisine müjdelendir; artık ona göre ölmekten daha büyük bir saadet yoktur. Kâfire de ölüm gelip çattığı zaman karşılaşacağı ilâhî azap ve ceza kendisine hatırlatılır; artık ona göre de ölmekten büyük bir felâket olamaz" (Buhârî, "Rikâk", 41; Müslim, "Zikir", 14, 16-18).

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "cnz", "chz", "şy" md.leri; *Tacü'l-‘arûs*, "cnz", "chz" md.leri; *Miftâhu kü-nûzi's-sünne*, "Cenâ'iz" md.; *Müsned*, V, 11, 26, 136; Buhârî, "Rikâk", 41, "Cenâ'iz", 2, 4, 8, 9, 21, 23, 33, 43, 55, 57, "Havâle", 3, "Kefâle", 3, "Mezâlim", 5, "Meğâzi", 44; Müslim, "Fezâ'il", 62-63, "Cenâ'iz", 1, 11, 16-28, 36, 62, 63, 66, 67, "Libâs", 3, "Selâm", 4, 5, "Zikir", 14, 16-18; İbn Mâce, "Cenâ'iz", 15, 59, "Şadaqât", 12; Ebû Dâvûd, "Cenâ'iz", 20, 24, 30, 32, 69, "Hammâm", 2; Tirmizî, "Cenâ'iz", 12, 18, 21, 76; Şirâzî, *el-Mühhezzebe*, I, 133-147; Serahsî, *el-Mebsûṭ*, II, 56-74; Kâsânî, *Bedâ'i*, I, 299-325; Kâdîhân, *el-Fetâvâ*, I, 195; İbn Rüşd, *Bi-dâyetü'l-müctehid*, I, 191-207; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, II, 302-433; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadîr*, II, 103-105; İbn Nüceym, *el-Bahr*, II, 183-215; Harâşî, *Şerhu Muhtaşarı Hatîl*, II, 113-147; Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebtî*, I, 407-430; Tahtâvî, *Hâşiye 'alâ Merâkî'l-felâh*, Bulak 1318, s. 362-387; Şevkânî, *Neylül-evṣâr*, IV, 17-127; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, I, 570-612; İbnü'l-Hâc, *el-Medhal*, Kahire 1401/1981, III, 229-281; Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî, *Ahkâmü'l-cenâ'iz ve bide'uhâ*, Beyrut 1388/1969; Cezîrî, *el-Mezâhibü'l-erba'a*, I, 500-541; Ali Mahfûz, *el-İbdâ' fî medârri'l-ibtidâ'*, Kahire 1956, s. 218, 222, 226-227, 231; Hayreddin Karaman, *İslâmın Işığında Günün Meseleleri*, İstanbul 1982, I, 64-126; Seyyid Sâbık, *Fıkhu's-sünne*, Beyrut 1405/1985, I, 505, 508, 521, 536 vd.; A. S. Tritten, "Djanâza", *Et*² (İng.), II, 441-442; *Mu. F.*, XVI, 5-46.

MEHMET ŞENER

CENAZE GÜLBANGI

Mevleviyye tarikatı mensuplarının
defin merasimleri sırasında
okunan gülbank.

"Gül sesi" anlamında Farsça bir terkip olan gülbank veya gülbenk, özel olarak tertip edilmiş bazı dualar hakkında kullanılan genel bir tabirdir.

Saraylarda belirli bazı merasimler sırasında, tekkelerde çeşitli vesilelerle okunan gülbanklara daha çok Mevleviyye tarikatında rastlanmakta olup cenaze gülbangi bunlardan biridir. Vefat eden Mevlevîler'in defininden sonra kabrin başında halka olunarak şeyh efendi veya diğer bir tarikat büyüğünün idaresinde ism-i celâl çekilir, bunu zikri idare eden kişi tarafından yüksek sesle okunan gülbank takip eder, daha sonra hep bir ağızdan "hû" denilir ve baş kesilerek (bk. SEMA) kabirden dönülürdü.

Cenaze gülbangının metni şöyledir: "Vakt-i şerîf hayrola, hayırlar fethola, şerler defola, derviş (...) merhum karındaşımızın ruh-i revânî şâd ü handân, mazhar-ı afv ü gufrân, garka-i garîk-i rahmet-i Yezdân, dâhil-i ravza-i ridvân (nâil-i ravza-i ridvân), hâcesi hoşnûd ola; medârında râhatı müzdâd ola (mekânındaistirâhatı müzdâd ola), menzili mübâ-

rek ola, bâkiler selâmette kala, dem-i Hazret-i Mevlânâ, sırr-ı Şems-i Tebrîzî, kerem-i İmâm Alî hû diyelim hûû".

BİBLİYOGRAFYA :

Mecmûa, Konya Mevlânâ Müzesi Ktp., nr. 1661, vr. 71^b; Pakalın, I, 279, 685; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlevî Âdâb ve Erkânı*, İstanbul 1963, s. 19, 131; a.mlf., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1983, s. 424.

NURİ ÖZCAN

CENAZE HASAN PAŞA

(bk. HASAN PAŞA, Kethüdâ).

CENAZE SALÂSİ

Osmanlı teşrifatında cenaze alaylarıyla önemli vefat haberlerinin duyurulması için okunan salâ.

Dinî müsinin cami müsikisi formlarından biri olan salâ, Hz. Peygamber'e övgü ifade eden ve salâtü selâm adıyla da anılan Arapça ibarenin belli beste ile okunmasına denir. Bu ibare bazı değişikliklerle okunduğu yere, zamana, besteye ve makama göre farklı adlar almıştır (bk. SALÂ). Cenaze salâsı, ölüm haberinin duyurulması amacıyla minarelerden okunan salâtü selâm ile cenazenin kabrine götürülüşü sırasında tertip edilen cenaze alayında ve defininden sonra okunan salâ olmak üzere iki çeşittir.

Hz. Peygamber ölüm haberinin eş dost ve sâlih kişilere duyurulmasını tasvîp etmiş, Habeşistan Necâşî'si'nin vefatını, Zeyd b. Hârîse, Ca'fer b. Ebû Tâlib ve Abdullah b. Revâha'nın şehâdet haberini bizzat duyurmuştur. Osmanlılar'da eski devirlerden beri önemli kişilerin ölüm haberleri şehirlerin büyük camilerinin minarelerinden salâ verilmek suretiyle halka duyurulmuştur. Tarihî kaynaklarda, özellikle vak'anüvis tarihlerinde padişahların vefat haberlerinin bu şekilde duyurulduğuna dair kayıtlar mevcuttur (bk. Selânikî, II, 433; Râşid, III, 117). Bu kayıtların çoğu XVI. yüzyıl ve sonrasına ait olmakla birlikte cenaze salâsı vermenin "de'b-i kadîm, mu'tâd-ı kadîm" olduğu ifade edilmiştir. Esad Efendi, padişahlarla hânedan mensupları ve devlet ricâlinin ölümlerinin, İstanbul kadısına veya müezzinbaşılara buyruldu çıkarılarak Ayasofya, Sultan Ahmed, Süleymaniye ve Fâtih gibi selâtin camilerinde okunan salâlarla ilân edildiğini ve ayrıca dellâl ve münâdiler vasıtasıyla halka duyurulduğunu belirtmektedir (*Teşrifât-ı Kadîme*, s. 121).

Cenaze salâsı bir nevi ölüm ilânı mânasını taşımakla birlikte ölenin kimliği-

nin bilinmesine ayrıca ihtiyaç olduğundan bu bilgiler salâ verildikten sonra dolaylı olarak dellâl ve münâdilerle duyurulurdu. Bu görevliler şehrin belli başlı yerlerini dolaşarak ölenin isim, şöret, neseb ve mesleğine ait özlü bilgileri ve cenazenin nereden, ne zaman kaldırılacağını kalıplaşmış ifadelerle tekrarlayarak bildirirlerdi. Otuz kırk yıl öncesine kadar bilhassa Anadolu şehirlerinde devam eden bu salâ, dellâlin bir çeşit makamla, "Vakt-i salâ! Ey cemaât-i müslimîn, hâzır olun! (...) Camii'nde öğle namazında filân oğlu filânın cenaze namazı vardır. Sevabından gafil olmayın! Rahmet ile anana Teâlâ rahmet eyleye!" gibi ifadeleri yüksek sesle söylemesi şeklindeydi. Vefat eden ulemâdan biri ise şehrin birkaç camiinde salâ verilirdi.

Minarelerde okunan cenaze salâsı cuma salâsı ile aynı metne dayanır. Bu sebeple cuma namazı için verilen salâ, cenaze salâsı yerine de geçtiğinden bu vakitte ayrıca cenaze için salâ okunmazdı. Nitekim Selânikî, II. Murad'ın vefatı üzerine II. Mehmed Manisa'dan İstanbul'a gelerek tahta çıktığında müezzinlerin cuma salâsı okumakta olduğunu söyledikten sonra, "Merhum padişahın dahi ce-

naze salâsı onunla iktifa olundu" diyerek ayrıca salâ verilmediğini belirtir (*Târîh*, II, 433). Cenaze salâsının sonuna ölüm hakkındaki bazı âyetlerin eklendiği ve cuma salâsından bu şekilde ayırt edildiği de bilinmektedir. Bazı kayıtlar, minarelerde salâ vermenin, belli bir vakti olmayan cenaze namazının kılınacağı zamanı haber vermek maksadıyla okunduğunu, bu âdetin ilk olarak Mısır'da Fâtîmîler zamanında başladığını göstermektedir. Günümüzde de salâ, namaza katılacak kimselerin hazırlanması için cenazenin kaldırılacağı vakit namazından bir saat önce okunmak suretiyle devam etmektedir.

Cenaze namazından sonra teşkil edilen cenaze alayı sırasında okunan salâ ise bir nevi zikir şeklinde ve cemaatin de katılımıyla icra edilir. Bazı farklı metinleri olmakla birlikte en yaygın salâ şöyledir:

"لا إله إلا الله وحده لا شريك له ولا نظيره (ولامثال له)، محمد رسول الله (أمين الله) حقاً وصدقاً اللهم صل على سيدنا محمد وعلى آل محمد، وصل وسلم على أسعد (واشرف) نور جميع الأنبياء والمرسلين والحمد لله رب العالمين"

Cenaze alayında salâ şu şekilde okunurdu: Birinci safhada cenaze alayıyla yola koyulunca bir kişi "لا إله إلا الله... سيدنا محمد"

(Bir kişi)

Lâ i lâ he il lal. . . . lah. . . .

... vah de hû lâ. . . . şe ri ke le hu. . . .

ve lâ na zî. . . . re leh. . . . Muhammedün e mi

nul lâ hi hak kan ve sîd kan. . . .

Al la. . . hümme salî a lâ sey yî dî nâ Mu ham me dîn ve a

lâ. . . . ve a lâ. . . .

â. . . . lîMu ham. . . . med. . . .

(Bir kişi)

vesal liveselîm a lâ es adi veeş... refînü ricemî il en bi ya. . . .

(Cumhur)

i vel mür se lîn. . . . vel ham dü lîl lâ. . . .

... hîrabbil â. . . . le mîn. . . .

Cenaze
Alayı
esnasında
okunan
hüseyinî
salânın
notası